

Het brieven aan de toekomst archief: achtergrond

Initiatief en geschiedenis

In het voorjaar van 1998 werd de stichting 'Brieven aan de Toekomst' opgericht. Het Meertens Instituut te Amsterdam, het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem en het Nederlands Centrum voor Volkscultuur (NCV) te Utrecht in samenwerking met de toenmalige PTT Post BV, wilden een eenmalig en grootschalig project organiseren dat inzicht moest geven in het alledaagse leven van Nederlanders aan het einde van de twintigste eeuw. Iedereen in Nederland, ongeacht nationaliteit of afkomst, en alle in het buitenland verblijvende Nederlanders, werden opgeroepen op 15 mei een beschrijving van die dag op te tekenen in een brief. De organisatoren wilden dat 15 mei 1998 'de best gedocumenteerde dag van de Nederlandse geschiedenis' zou worden. Bijna 40.000 mensen namen deze oproep ter harte. De ingezonden brieven liggen nu opgeslagen in het zogeheten 'Brieven aan de Toekomst-archief' in het Meertens Instituut, waar deze voor 'de toekomst' bewaard worden. Het vormt een unieke informatiebron voor het dagelijks leven in Nederland anno 1998. Het archief is toegankelijk voor wetenschappelijk onderzoek.

Het idee voor het project Brieven aan de Toekomst (BadT) is afkomstig uit Scandinavië. In 1991 ondernam het cultuurhistorisch museum Nordiskamuseet, de belangrijkste instelling op het gebied van de volkskunde in Zweden, een soortgelijk initiatief onder de naam 'dagboekproject'. Een jaar later werd dit nagevolgd door het Nationalmuseet in Denemarken. Het BadT-project lijkt qua vorm en inhoud veel op zijn Scandinavische voorgangers. Ook in Nederland was sprake van een grootschalige mediacampagne waarin de bevolking werd opgeroepen naar eigen inzicht één specifieke dag op papier te beschrijven. Evenals in de Scandinavische projecten is er een boek gepubliceerd waarin een selectie van de 62 'meest onverwachte, opmerkelijkste en meest ontroerende' brieven na instemming van de auteurs is opgenomen.¹

Dat een dergelijk project voor het eerst in Zweden werd ondernomen is geen toeval. Het Nordiskamuseet kan bogen op een lange traditie van het genereren en verzamelen van autobiografisch materiaal. De methode is in de jaren veertig uit nood geboren. Het Nordiskamuseet wilde destijds een begin maken met het verzamelen van levensverhalen van landarbeiders, maar kon dat bij gebrek aan middelen niet volgens de gebruikelijke vragenlijsten en interviews doen. De respondenten werd daarom verzocht zelfstandig hun herinneringen op papier te zetten. Het resultaat was zo bevredigend dat deze werkwijze in de daaropvolgende jaren is uitgebreid naar andere beroepsgroepen. Dit resulteerde in een reeks afleveringen over arbeidersherinneringen onder redactie van de volkskundige Mats Rehnberg.²

Het Zweedse 'dagboekproject' borduurde ook voort op het zogenaamde SAMDOK-project,³ dat in de tweede helft van de jaren '70 op initiatief van het Nordiskamuseet van start ging. SAMDOK is ontstaan als samenwerkingsverband van diverse nationale en regionale musea in Zweden, die zich gezamenlijk tot doel stelden contemporaine leefpatronen voor toekomstige generaties vast te leggen en in kaart te

---

¹ Ad de Jong en Carla Wijers (red.), *Brieven aan de toekomst : een dag uit het leven van...*, Utrecht : Het Spectrum, 1999.

² M. Rehnberg (red.), *Svenskt Liv och Arbete* ('Leven en werk in Zweden'). Nordiska Museet, v.a. 1947.

³ SAMDOK staat voor het Zweedse woord *samtidsdokumentation* (hedendaagse documentering).

brengen door middel van het verzamelen van voorwerpen. De Zweedse museumwereld vatte dit op als haar plicht. Immers, 'if documentation is neglected, we run the risk of depriving coming generations of their history'.⁴ Evenals SAMDOK is het dagboekproject bedoeld om de contemporaine samenleving te documenteren. Met de dagbeschrijvingen hoopten de Zweden het SAMDOK-project een persoonlijker inkleuring te geven. De gedachte was dat het tijdsbeeld niet alleen in objecten gevat moest worden, maar ook in subjectieve waarden en de individuele beleving.

Een in 1993 gehouden conferentie van Europese volkskundige musea bracht het Nederlandse Openluchtmuseum op het idee om het dagboekproject naar Nederland te halen. In het Volkskundig Overleg, een periodiek overlegorgaan van de Nederlandse volkskundige instellingen, werd het voorstel van het Openluchtmuseum enthousiast binnengehaald. Het Meertens Instituut, het Openluchtmuseum en het NCV besloten dit grootschalige project samen te organiseren.⁵ Het Nederlands Openluchtmuseum houdt zich bezig met collecties op het gebied van de materiële cultuur en tentoonstelling, het NCV met publieksvoorlichting en ondersteuning van amateur-beoefenaars en het Meertens Instituut met de wetenschappelijke vakbeoefening en documentatie. Deze instellingen richtten vervolgens de stichting Brieven aan de Toekomst op. Het doel van de stichting was 'het "voor later" verzamelen van informatie over de wijze waarop bewoners van Nederland in onze tijd een gewone (werk)dag beleven en dit zelf onder woorden brengen en eventueel in foto's vastleggen'.⁶ De gedachte achter het project was dat dagbeschrijvingen een unieke informatiebron voor toekomstig historisch onderzoek zouden kunnen vormen: 'het nationaal archief van het dagelijks leven anno 1998'. De voornaamste drijfveer van de organisatoren voor de oprichting van een dergelijk archief was de etnologen en cultuurhistorici van de toekomst te voorzien van een bron die inzicht kan bieden in het alledaagse leven van gewone mensen, het soort bron dat voor hedendaagse wetenschappelijk onderzoek vaak ontbreekt.

De stichting Brieven aan de Toekomst heeft de uitvoerende werkzaamheden uitbesteed aan drie afzonderlijke deelprojectgroepen. Hierbij schoof elk van de drie betrokken instellingen één projectleider naar voren: het NCV was verantwoordelijk voor de PR-strategie in het traject naar 15 mei 1998 en voor het realiseren van een respons van 50.000 deelnemers. Dit aantal was ook voor de jubilerende PTT Post de norm voor een geslaagd project. Na 15 mei lag het zwaartepunt bij het Meertens Instituut waar de brieven werden gelezen, elektronisch ontsloten en gearchiveerd. Het openluchtmuseum stond voor de taak om een jaar na dato een tentoonstelling in te richten waarin 15 mei 1998 met behulp van de brieven en ingestuurde foto's opnieuw tot leven zou worden geroepen.

De Zweedse projectbeschrijving is door de Nederlandse organisatie als leidraad gehanteerd, al zijn hier en daar een aantal wijzigingen ingevoerd. Zo kon de organisatie zich niet vinden in het door de Zweden en Denen gebruikte naam 'dagboekproject'. Het begrip dagboek is volgens de stichting niet van toepassing op dagbeschrijvingen, omdat in het dagboek de auteur voor zichzelf schrijft. Dit maakt het aannemelijk dat het

---

⁴ Göran Rosander (red.), *Today for tomorrow : museum documentation of contemporary society in Sweden by acquisition of objects*, Stockholm: SAMDOK Council, 1980 (publicatie is vertaald uit het Zweeds).

⁵ Het Zuiderzee Museum, vierde partner in het Volkskundig Overleg, hield zich afzijdig.

⁶ Deze informatie is afkomstig uit de projectbeschrijving van de stichting Brieven aan de Toekomst.

vertrouwelijke karakter verloren gaat wanneer de auteur weet dat derden de brief zullen lezen. Bovendien zijn dagbeschrijvingen incidenteel, terwijl het dagboek bestaat uit een serie dagelijkse notities die samenhang vertoont. De stichting besloot daarom de naam 'dagboekproject' te vervangen door de naam 'Brieven aan de Toekomst'.⁷ Een tweede wijziging ten opzichte van het Zweedse project, dit in navolging van de Denen, was het besluit om het Nederlandse archief uit privacy-overweging niet open te stellen voor het publiek, maar enkel voor wetenschappelijk onderzoek. De stichting introduceerde nog een extra privacy-verhogend element door brieven schrijvers de mogelijkheid te bieden hun brief de eerstkomende vijftig of honderd jaar ongeopend te houden. Dit kon op de envelop worden aangegeven met het getal '50' of '100'. De stichting hoopte daarmee deelnemers te stimuleren vertrouwelijke informatie in hun brief te zetten. Een laatste afwijkend element in het Nederlandse project was de tentoonstelling, die precies één jaar na dato de vijftiende mei 1998 in herinnering moest roepen. Het concept van de dagbeschrijvingen sloot goed aan bij het beleid om in de tentoonstellingen meer aandacht te schenken aan de contemporaine cultuur in combinatie met narratieve en biografische stijlmiddelen. Tijdens de opening van de tentoonstelling werd de gelijknamig getitelde bloemlezing 'een dag uit het leven van...', een selectie van een zestigtal ingezonden brieven, aan het publiek gepresenteerd.

Wat betreft de bepaling van de projectdatum op 15 mei 1998 zijn een aantal overwegingen in acht genomen. Nadat in 1993 tot het Brieven aan de Toekomst-project werd besloten, zijn meerdere data en jaartallen geopperd. PTT Post gaf om publicitaire redenen de voorkeur aan een dag in 1998. Aangezien de boekpresentatie en tentoonstelling precies een jaar na dato in het Nederlands Openluchtmuseum gepland stonden, zouden deze evenementen het 100-jarig bestaan van het posterijbedrijf kunnen opluisteren in het kader van haar jubileumviering. Daarbij diende tevens rekening gehouden te worden met de wintersluiting van het Openluchtmuseum van oktober tot april. De tentoonstelling moest in het voorjaar haar deuren openen, zodat deze in het zomerseizoen en in het najaar bezocht kon worden. Voor de representativiteit van het brievenarchief was het van belang dat het een neutrale dag zou betreffen, die niet in het teken stond van een bijzondere viering of gebeurtenis. Dit zou het normale dagelijkse leefpatroon van de deelnemers immers kunnen verstoren en zo het beeld van het alledaagse leven vertekenen. De voorkeur ging uit naar een vrijdag, omdat dit zowel een werkdag is als een dag waarop vaak vrije dagen worden opgenomen. Zo zouden werk en vrije tijd beide voldoende aan bod komen. 15 mei kwam uit de bus als beste mogelijkheid, mede ingegeven door de gunstige cijfercombinatie (15-5-98) die makkelijk te onthouden was. Helemaal neutraal was de dag echter niet: het was Nationale Voorleesdag en tevens kende het Verdrag van Münster die dag het 350-jarig jubileum.⁸ Geheel onvoorzien was het overlijden van de populaire Amerikaanse zanger Frank Sinatra op de vooravond van 15 mei, een gebeurtenis die op 15 mei de media domineerde.

---

⁷ Deze naam is afgeleid uit het Deense project van 1992, waarin de oproep aan de bevolking om een brief te schrijven in dezelfde termen was geformuleerd.

⁸ Uit de afwezigheid van vermeldingen in de brieven kan worden opgemaakt dat deze evenementen geen noemenswaardig effect hebben gehad op het leven van de auteurs die dag.

De uitvoering

In augustus 1997 begon het NCV met de voorbereiding van de wervingscampagne. Het NCV was hiervoor de aangewezen partij wegens haar ruime ervaring met publieksvoorlichting en netwerk van contacten in de samenleving en met de pers. De taak van het NCV bestond niet alleen uit het behalen van een grote respons; het moest er ook voor zorgen dat alle segmenten van de bevolking daarin vertegenwoordigd zouden zijn. Verder was voor het creëren van een hoogwaardig archief van belang dat de kwaliteit van het materiaal niet uit het oog verloren werd. De stichting wilde niet louter uiterlijke beschrijvingen van wat mensen op 15 mei meemaakten, maar vooral ook hoe zij die dag beleefden, wat ze voelden en dachten. Tegelijkertijd bestond het besef dat de aspirant brievenfchrijvers niet teveel van bovenaf gestuurd moesten worden. Ze moesten vrij zijn om hun dag te beschrijven op de manier die hen eigen was. Met al deze facetten diende het NCV bij het werven van de brievenfchrijvers rekening te houden.

Allereerst schakelde het NCV haar uitgebreide relatienetwerk in, bestaande uit alle historische verenigingen, heemkundekringen en archieven. Op hen en verschillende media is een beroep gedaan om lokale steunpunten te vormen waarmee op lokaal niveau bekendheid aan het brievenproject is gegeven. Verder zijn alle historische verenigingen van Nederland per provincie uitgenodigd om mondeling geïnformeerd te worden over het BadT-project. Een huisstijl zorgde ervoor dat al het gedrukte promotiemateriaal gemakkelijk herkenbaar was. Het NCV heeft maandenlang intensief campagne gevoerd om de schrijvende pers, radio en televisie op nationaal en regionaal niveau bij het project te betrekken. In de week voorafgaand aan 15 mei is gewerkt met televisiespotjes.

Op 8 mei vond de emissie plaats van een voor de gelegenheid ontworpen BadT-postzegel. Dit stond garant voor veel aandacht in de media. De presentatie ervan had een feestelijk karakter, waarbij oud-wielrenner Gerrie Knetemann was gevraagd om een reusachtige brief met het nieuwe zegel erop af te stempelen met een stempel dat bevestigd was aan een locomotief van de stichting Museumstoomtrein Hoorn-Medemblik. Tijdens die gelegenheid werd een lied ter gehore gebracht dat speciaal voor het brievenproject is geschreven onder de titel 'Nederlanders'. De CD-single kon gratis worden besteld en op de melodie kon een eigen tekst worden geschreven. Het lied heeft, zoals uit de brieven blijkt, maar zeer weinigen hiertoe kunnen inspireren.

Naast de algemene promotiecampagne is getracht specifieke doelgroepen aan te spreken. Er zijn brieven en brochures naar verzorgingscentra (ziekenhuizen, verpleeg- en bejaardentehuizen) gestuurd, zodat het dagelijks leven van hulpbehoevenden ook een plaats zou krijgen in het archief. Alle burgemeesters in Nederland zijn aangeschreven met het verzoek om het project in hun gemeente te promoten. Hetzelfde werd gevraagd aan ambassadeurs ten aanzien van de Nederlandse gemeenschap in het buitenland. Om jongeren beter te bereiken werd een standaardbrief naar scholen en een krant naar onderwijssteunpunten gestuurd. Daarnaast is een lesbrief ontwikkeld voor klassikaal gebruik. Kerkgemeenschappen zijn aangeschreven met het verzoek in de preek aandacht te besteden aan Brieven aan de Toekomst. Allochtonen heeft men bij het project trachten te betrekken via migrantensteunpunten. Dit is alleen in de Nederlandse taal gebeurd, waarbij er van uit werd gegaan dat de betreffende organisaties de boodschap zelf zouden vertalen voor hun achterban. Mogelijk is hun taalkennis onderschat en vormt dat mede een reden dat allochtonen in het archief sterk zijn ondervertegenwoordigd.